

“Beşpeşe” Romanı Üzerine Tematik Bir İnceleme

Mustafa KARABULUT*

Melek GÜLCÜ**

Özet

Beşpeşe adlı roman, Türkiye’de ilk defa farklı bir teknikle kaleme alınmış bir kitaptır. Romanın konsepti şöyledir: Murathan Mungan romanı başlatır ve ilk bölümü kaleme alır. Faruk Ulay, onun bıraktığı yerden başlayarak ikinci kısmı yazar. Elif Şafak ise üçüncü bölümü kaleme alır. Daha sonra sırasıyla Celil Oker romanı devralır ve Pınar Kür ile roman sona erer. Burada önemli husus romanı devralan yazarın önceki kısımlara müdahale etmemesidir. Yazarlar, kendi bölümlerini kaleme alırken üsluplarından taviz vermeksizin hikâyenin iskeletine sadık kalırlar. Bununla beraber hikâyelerde yer yer kopukluklar meydana gelir. *Beşpeşe*’nin en önemli özelliği konusundan ziyade yazımındaki tekniktir. Beş yazar birbirlerinden farklı olarak ana öyküyü beş ayrı yerinden devralarak sürdürürler.

Beşpeşe’nin ortaya çıkmasında ön ayak olan Bülent Erkmen bu romanın nesne-kitap projesi olduğunu belirtir. Bu eserde genel olarak iyi-kötü, olumlu-olumsuz diye kesin çizgilerle belirlenen kişiler yoktur. Romanın kişi kadrosunu genel olarak Zehra, Zehra’nın anne ve babası, anneannesi, Fatin Bey, Rıdvan ve Vedia Hanım oluşturur. Romanda öne çıkan temalar şunlardır: aşk, seksek oyununun gizemi, Türk kültürüne ve geleneksel değerlere yabancılaşma, ihanet, yabancı markalara özentisi, “11” sayısının sırrı, rüya, cinsel taciz, cinayet, ölüm, cahiliyetin ağır faturası, eşcinsellik, Türk sinemasına yönelik olumsuz bakış vb. Bu çalışmada *Beşpeşe* adlı romanın tematik düzlemde incelenmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Beşpeşe romanı, roman tekniği, romanda tema.

* Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman. E-mail: mkarabulut@adiyaman.edu.tr

** Doktora öğrencisi, Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman. E-mail: melek.gulcu@hotmail.com

A Thematic Analysis on Novel of “Beşpeşe”

Abstract

Beşpeşe novel is a book penned a different technique for the first time in Turkey. The concept of the novel is as follows: Murathan Mungan starts the novel and writes the first part. Then Faruk Ulay writes the second part, starting from where Murathan Mungan left off. Elif Şafak writes the third part. Later, Celil Oker takes over the novel and the novel ends with Pınar Kür. An important point here is that the author who took over the novel did not interfere with the previous parts. The authors stick to the skeleton of the story without compromising their style while writing their own chapters. However, there are also some disconnections in the stories. The technique in the writing of this novel is more important than its subject. Five authors separately examine the main story from five different locations.

It is an object-book project as Bülent Erkmén, who is the idea father of this novel, says. In this work, there are no people who are determined by certain lines as good-bad, positive-negative. Personality of the novel is generally Zehra, Zehra's mother and father, grandmother, Fatim Bey, Rıdvan and Vedia Hanım. The themes that stand out in the novel are: love, the mystery of the hopscotch game, alienation and betrayal of Turkish culture and traditional values, the ambition of foreign brands, the secret of the number "11", dream, sexual harassment, murder, death, heavy bill of ignorance, homosexuality, negative for Turkish cinema. view etc. The purpose of this article is to analyze the novel named Beşpeşe in a thematic way.

Key Words: The Novel of Beşpeşe, novel technique, theme in novel.

Giriş ve Yöntem

Birden çok yazarın ortak olarak kaleme aldığı romanlar, farklı tarzda yazılmış eserlerdir. Edebiyatımızda bu tarzda kaleme alınmış romanlar Tanzimat edebiyatı ile başlar. Ahmet Mithat Efendi ile Fatma Aliye Hanım'ın 1891'de birlikte yazdığı *Hayal ve Hakikat* adlı eser 1891'de yayımlanır.¹ “Roman sırasıyla Ahmet Mithat tarafından yazılmış ‘İfade’, Fatma Aliye tarafından yazılmış ‘Vedad’ ve yine Ahmet Mithat tarafından yazılmış ve ‘Zeyl’ başlığı taşıyan ‘Vefa’ ve ‘İsteri-Histérie’ kısımlarını içerir” (Karakoç, 2015: 162). Cumhuriyet döneminde ise Melih Cevdet Anday ve Arif Damar'ın birlikte kaleme aldıkları *Yağmurlu Sokak* adlı roman bu tarzda kaleme alınmıştır.

Bu niteliğe sahip kitap biçiminin “dünyada bilinen ilk örnekleri El Lissitzky'nin *İki Kareden* ve Mayakovski'nin *Ses İçin* adlı kitaplarıdır” (Tunca, 2004). Jack Kerouac ve William S. Burroughs 1944'te yazdıkları *Ve Hipopotamlar Tanklarında Haşlandılar* ile Christopher Robinson ve Gavin Kovite'in birlikte kaleme aldıkları *War of the Encyclopaedists* adlı eserler de birden fazla yazarlı romanlardandır.

*Beşpeşe*², Türkiye'de ilk defa uygulanan, beş yazarın birlikte yazdığı, farklı bir roman tekniği ile kaleme alınmıştır. Bu roman, konsepti ve tasarımını Bülent Erkmen'in yaptığı, alışıksız olunmayan türden bir nesne-kitaptır.³ Roman, ‘Beşibiryerde’ formuna bağlı olarak hazırlanmıştır (“Beşibiryerde, Beşpeşe...”). Sürekli yeniğin ve farklı olanın peşinde olan ünlü grafik tasarımcısı Bülent Erkmen, 2002 yılında Murathan Mungan'a bu projесinden bahseder:

Bildiğimiz kitap, içindekini taşıyan kitaptır; yazı, resim, çizgiyle o kitaba o metni taşıtırız. Nesne-kitap ise kendisini de taşıyan kitaptır. Beşpeşe projesi şu temel fikirlerden oluşuyordu:

¹ “Gayetle câlib-i enzar-ı ibret olan şu fıkra iki kısımdır. Bir kısmı fâzılât-ı nisvan-ı Osmaniyemizden olup bir hayli âsârı Tercüman-ı Hakikat'imizin sütunlarını tezyin etmiş olan bir hanımefendi kaleminden ‘Vedad’ sernamesiyle sadır olmuştur. İkinci kısmı ise güya fıkranın esasen mütealliki olan Vefa tarafından bu muharrir-i acize yazılmış bir mektup suretindedir ki hakikatte kalem-i acizin mahsul-i naçizidir. Bu da ‘Vefa’ diye derc olmuştur.” Ahmet Mithat-Fatma Aliye, *Hayal ve Hakikat*, (Günümüz Türkçesi ve Çevrimyazı Fatih Altuğ). İstanbul [1892] 2015, s. 79.

² Murathan Mungan, Faruk Ulay, Elif Şafak, Celil Oker, Pınar Kür, *Beşpeşe*. (Kitap Konsepti ve Tasarımı: Bülent Erkmen), Metis Yayınları, İstanbul- 2014.

³ “Nesne kitap: Kitabın nesnesiyle kurulan ilişkiyi, kitabın yerleşik kurallarına, arklı dönemlerde ve bağlamlarda yapılan müdahaleleri hatırlayarak yeniden gözden geçirilmesidir. (H. Burak Kuyaş, Nesne Kitap // Sıra, "Kitap Nesnesi"nde, 08.02.2012.

Beş ayrı yazardan beş ayrı bölüm olsun, romanın bütünü ve beş bölümün her biri karmaşık bir aşk hikâyesi üstüne kurulsun. Murathan Mungan kurup başlatacağı. Faruk Ulay soğutacak, Elif Şafak karıştıracak, Celil Oker gelecek, Pınar Kür ise toparlayıp bitirecekti. (Erkmen, 2004).

Roman; beş ayrı yazarın kendi sanat ve dünya görüşüne göre yazdığı, her bir bölümün aşk temi üzerine kurulu olduğu, beş ayrı bölümden meydana gelir. Bu bağlamda bölümlerde olay akışı ve kişilerin karakteristik özelliklerinde kısmi değişiklikler görülebilir. “Her yazarın kendisini kendisi yapan edebi özelliklerini bir yapı içerisinde kurması isteği”(Arslan, 2004) romanın önemli bir tarafıdır.

Kitabın ortaya çıkışında ilk söz hakkı Murathan Mungan’a verilir. Onu sırasıyla Faruk Ulay, Elif Şafak, Celil Oker ve Pınar Kür izler. Her yazar kendinden önceki yazarların bölümünü okuyup ortalama iki ay içinde kendi bölümlerini yazacaktır ve hiçbir yazar geriye yönelik herhangi bir düzeltme ve değiştirme gibi birtakım tasarrufa sahip olmayacaktır. Bu kurallar çerçevesinde Bülent Erkmen’in tasavvur ettiği gibi farklı formda kurgulanmış bir roman ortaya çıkmış olur.

Olay Örgüsü ve Tematik İnceleme

1. Olay Örgüsü

Beşpeşe, beş farklı yazarın kendi üslûbuna göre kurguladığı bir kitap olduğundan her yazarın konuyu ele alış tarzı, kahramanların ruh halleri ve tematik algı başkalaşır. Bu sebeple romanda olay örgüsüne göre yeni ve farklı temalar yer alır.

I. Bölüm

Romanın elli üç sayfalık ilk bölümünü 2002 yılının eylül ve ekim aylarında yazıp bitiren Murathan Mungan, işin oyun kısmını çok sevdiğini belirterek şunları kaydeder:

Böyle bir oyuna katılarak, 'Peki bundan sonra ne olacak?' diye eğlendim, merak ettim, dikkat gösterdim. Yalnız, benimle açıldığı için bir tuzağı vardı; bir hikâye uydurmam, karakterler için de bir oyun kurmam gerekiyordu. Bir de tabii, benden sonraki arkadaşlara yeterli ipuçları vermek, onlara kendi oyun sahalarını açacakları yerler inşa etmek, bir ölçüde de Celil Oker, Faruk Ulay, Elif Şafak ve Pınar Kür'e salkım saçak bir şeyler bırakmak gerekiyordu; bir tür göz kırpması yani. Bu nedenle kendi bölümümde mümkün olduğu kadar

kesin, kararlı bir sona bağlanmış karakter, durum, olay yaratmamaya çalıştım. (Tempo Dergisi, 1 Temmuz 2004).

Mungan'ın kaleme aldığı bu bölüm, onun *Beşpeşe*'yi polisiye roman türünde tasarladığını gösterir. Olay örgüsünde cinayet olup olmadığı belli olmayan gizemli bir ölümün yer alması, roman kişilerinden gazeteciliğe “adli muhabir” olarak başlayan Rıdvan'ın, vak'anın nasıl gerçekleştiğini ortaya çıkarmak için polisiye roman yazmaya soyunması, protagonistin de buna sıcak bakması bu tezi doğrular niteliktedir.

Olay Örgüsü

Hâkim bakış açısıyla anlatıldığı, olayların anlamlı bir bütünsellik içerisinde verilmediği bu kısımda, bölümler birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bölümler zincirleme olarak biri diğerinin devamı şeklinde kurgulanmayıp nedensellik ilişkisinden yoksundur.

Birinci bölüm, zamanın kronolojik ilerleyişine göre değil geriye dönüş tekniğiyle⁴ romanın başkışısı olan Zehra'nın çocukluğuna dönmesiyle başlar. Bu bölümde annesini on bir yaşındayken kaybeden Zehra'nın annesinin ölümüyle ilgili detaylar yer alır. Annesi Cihangir'deki bir apartmanın altıncı katından düşerek ya da düşürülerek ölmüştür. İntihar ettiğine dair de şüpheler olmasına rağmen ölümüyle ilgili sır perdesi hâlâ aralanamamıştır. Romanın kurgusu bu düğüm üzerine kurulur. Birinci bölümden kitabın sonuna kadar bu düğüm devam eder ve okuyucunun merak duygusu sürekli canlı tutulur.

İlerleyen kısımlarda Zehra, yirmi bir yaşında ve Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü son sınıf öğrencisi olarak karşımıza çıkar. Hocası Fatin Bey'in verdiği bir ödevle hocasının dikkatini çekmesi, Fatin Bey'in fiziksel ve kişilik özellikleri anlatılır. Eserde yeniden geçmişe dönülerek Zehra'nın babası, anne-babanın aralarındaki ilişkisi, babasının annenin ölümüyle bağlantısı işlenir. Cenaze töreni, Zehra'nın annesinin ölümü üzerine daha önce yüzünü bile görmediği anneannesiyile tanışması, olayın taşındığı mahalleden ve evden taşınmaları geriye dönüş tekniğiyle anlatılır. Zehra, Fatin Bey'in verdiği başka bir ödev nedeniyle saha

⁴ “Geriye dönüş tekniği; dış zamana, takvime bağlı olarak devam etmekte olan olayların durdurularak geçmişe dönüp onları aktarma yöntemine denir. Okuyucuda kişiler ve olayların geçmişi, öncesi, başlangıcı hakkında beliren merakları giderici bir işleve sahiptir. Bu tür geriye dönüş tekniğine eksikleri giderici özelliğinden dolayı ‘tamamlayıcı dönüş’ denir. Bazı sorunların, soruların, düğümlerin, merakların çözümünü elde etmek üzere yapılan geriye dönüşlere de ‘aydınlatıcı’ ya da ‘çözücü geriye dönüş tekniği’ denir. Bu teknik özellikle polisiye romanlarda uygulanır” (Çetin, 2006: 193).

çalışmasına çıkar ancak karakola düşer. Fatin Bey onu buradan kurtarır. İlerleyen kısımlarda Fatin Bey ve resmen ayrılmadığı fakat ayrı yaşadığı karısı Vedia Hanım'ın tanıtımına geçilir.

Yazar, bu kısımda farklı bir teknikle sekizinci alt bölümden başlayarak geriye doğru gider. Sekizinci ve yedinci bölümde Zehra'nın hoşlandığı erkeklerin genel özelliklerinden bahsedilir. Oldukça güzel ve alımlı bir genç kız olan Zehra, kendi dış görünüşünün aksine çirkin erkeklerden hoşlanır. Bu arada Zehra'nın sevgilisi Rıdvan tanıtılır ve onun dini yönü, tasavvufla olan bağlantısına değinilir. Rıdvan'ın polisiye roman yazma merakı vardır. Romanda Nietzsche'nin kadın erkek ilişkileri kapsamında Zehra'nın ilişkilerini sorgulaması da yer alır. Zehra'nın cinsellikle ilgili deneyimleri ve görüşlerine, Rıdvan'ın polisiye roman kapsamında Zehra'nın annesinin ölümünü konu edinmek istemesi, onu ikna etme çabaları anlatılır.

Sonra ise anneanne, Zehra'nın annesinin evlatlık olduğunu söyleyerek maziye döner, olayın ayrıntılarını Zehra'ya anlatır ve Zehra'nın hissettiği farklı duygular ile sona erer. Kitabın Murathan Mungan'a ait olan bu kısmı ucu açık bir sonla da biter. Zira her ne kadar daha önceki bölümlerde Fırat'tan bahsedilirse de: *“Üstelik daha ‘yaralı yüz Fırat’la tanışmamıştı. Kimse tanışmamıştı. Fırat’ı tanımak, herkes için yeni bir başlangıç demektir.”* (s.53).⁵ ifadesi onun diğer yazarlara bu başlangıçlar için göz kırptığını gösterir. Yazar; yarım bırakılmış, cevaplanmamış birçok soru ve bitmemiş, tamamlanmamış sonla bir anlamda diğer yazarların önünü açarak kurgunun sağlam bir şekilde işlenmesine kapı aralar.

Genel olarak değerlendirildiğinde olay örgüsünde dikkati çeken bir diğer husus ise çatışmadır. Romanda Fatin Bey'in yakışıklılığı, karizması ve kadınlar üstündeki büyüğü ile Rıdvan'ın akıl almaz çirkinliği karşı karşıyadır. Yazar fiziksel olarak Fatin Bey'i yüceltirken Rıdvan'ı yerden yere vurur. Zehra genel olarak çirkin erkekleri tercih ettiği hâlde Fatin Bey'in yakışıklılığına kapılması, ondan etkilenmesi; Zehra'nın duygu, düşünce ve davranış bakımından çatışması olarak yorumlanabilir. Ayrıca Zehra fütursuzca erkek arkadaşlarıyla birlikte olur ve kısa film yarışması için cesur sevişme sahneleri çeker. Fakat Üsküdar'daki bir tarikat evine gitmesi, tasavvufi aşka göre gerçek aşk nesnesinde “suretin” çirkin olması nedeniyle Rıdvan'ı tercih etmesi (?), sık sık bu toplantılardaki konuşmaları hatırlaması, Allah'ı anması Zehra'nın yaşadığı bir çelişki ve çatışma unsuru olarak okuyuculara sunulur.

⁵ Romandan alıntılar parantez içerisinde sayfa numarası kısaltmasıyla (s.59 vb.) verilecektir.

II. Bölüm

Faruk Ulay, otuz sekiz sayfadan oluşan bu bölüme 2002 yılının kasım ayında başlar ve 2003 yılının ocak ayında bitirir. Deneysel metinlerin hareket, ses ve görüntüyle bir araya getirilmesi üzerinde çalışan öykü ve roman yazarı olan Faruk Ulay, Murathan Mungan'ın başlattığını romanı sürdürürken özellikle sorumluluk duygusunun ağırlığı altında kaldığını belirtir.⁶ Çünkü Mungan'ın bıraktığı ipuçlarını iyi değerlendirememek ve kendinden sonra gelenlerin işine ket vurmak endişesini taşır. Bu yüzden diğer yazarların kendi olay örgüsünden bir şey kapmadıkları takdirde Mungan'ın yazdığı bölüme gitmelerini sağlamak adına vak'ayı kısa bir zaman dilimi içine sıkıştırmaya çalışmıştır. Romanın özellikle bu bölümünde tasvirlerde yer yer abartılar görülür.

Olay Örgüsü

Faruk Ulay'ın yazdığı bölüm 17 Mayıs Cumartesi saat öğleden sonra dört civarlarında başlar ve akşam tam onda biten altı saatlik bir süreyi konu edinir. Bir önceki bölümün aksine romanın bu kısmı tek bir “part” olarak düzenlenmiştir. Diyalojinin oldukça fazla yer tuttuğu bölümde vak'a, yazar anlatıcı tarafından nesnel bir tutumla aktarılır. Mayısın on yedisi, günlerden cumartesi ve saat dört olmak üzeredir. Zehra, annesine giderken Bağdat Caddesi'nde bir pastaneden börek, çörek ve kek alır. Yiyecek paketlerini düşüreceği anda Fırat onlardan birini havada yakalar. Sonrasında Fırat, Zehra'yı, Yeşim ve Selin'in oturduğu masaya götürür ve onlarla tanışır.

Saat, dördü on geçmektedir. Zehra, akşamüstü çayına anneannesine gitmek üzere yola çıkmalı bir buçuk saat olmuştur. Bugün ayın on yedisi ve Zehra'nın doğum günüdür. Anneanesi Zehra'yı Erenköy Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı günlerden kalma bir öğrencisiyle tanıştıracak ve torununu sağlam bir geleceğe taşıyacağına inandığı hediyeyi verecektir. Fırat, anneannesinin Zehra'yı tanıştırmayı düşündüğü gençtir. Ayrıca Zehra'yı daha önce çektiği kısa filminden dolayı tanınmasına rağmen Zehra bundan habersizdir. Bu nedenle kendisini detaylı bir şekilde Yeşim ve Selin'e tanıtan Fırat'a şaşkınlıkla bakar. Yeşim ve Selin, biri yeşil diğeri ela gözlü, sarı saçlı, ipincecik, upuzun boylu, ağır makyajlı birer mankendirler. Fırat da en az kızlar

⁶ “Romanın adı: Beşpeşe”, Tempo Dergisi, 1 Temmuz 2004.

kadar göz alıcı yakışıklılıkta biridir. Fırat yetiştiği ortamın etkisiyle rahat, duygularını açıklamada serbest biridir. Bir zamanlar Zehra'ya hissettiği duyguları bir çırpıda dile getirir.

Saat beşte, Fırat ve Zehra, Fırat'ın arabasıyla köşke gitmek üzere yola çıkarlar. Yolda Fırat kendisi ve dedesi hakkında detaylı bilgiler verir. Zehra da biraz anneannesiyle olan ilişkilerinden bahseder. Saat beşi çeyrek geçe Erenköy'e varırlar. Fakat bir türlü arabadan inemez, uzun bir sohbeta dalarlar. Zehra, bu sohbet sırasında Fırat'ın bariz bir şekilde Türk düşmanlığı yaptığını görünce şaşkınlığını gizleyemez. Romanın bu esnadan sonrasındaki olay örgüsünde Türklüğe, Türkiye'ye, Türk kültürüne saldırılar görülür. Köşkten ayrıldıktan sonra Fırat Zehra'yı evine bırakır. Bu esnada da Fırat, Türklüğe yönelik saldırılarına devam edince Zehra, ona çıkışır. Bir şeyler yemek için sıradanan bir bistroya girerler. Burada konuyu değiştirerek "aşk" üzerine konuşmaya başlarlar. Zehra, Fırat'tan etkilenir ve sohbet uzar. Ancak konuşma birden Zehra'nın annesinin ölümüne gelir. Fırat, konuyu bildiğini söyleyince Zehra, şaşırır ve duydukları karşısında irkilerek konunun kapanmasını ister. Zehra, Fırat'tan düşünmesi için zaman ister. Saat dört sularında başlayan görüşme tam onda biter.

III. Bölüm

Elif Şafak, otuz sekiz sayfadan oluşan romanın bu bölümüne 2003 yılının mart ayında başlar, nisan ayında bitirir. Derin psikolojik analizlerin şiirsel bir anlatımla verildiği vak'a insanı sıkımsaz, okuyucuyu sarıp sarmalayarak kolayca içine çeker. Ulay'ın bıraktığı yerden devam eden Elif Şafak, romanda farklı erkekler arasında seçim yapmak durumunda kalarak sıkışmış bulduğu Zehra karakterini, o çıkmazdan kurtarmak için çalıştığını ifade eder. *"Herhalde en keyiflisi, benden önceki yazarların göz kırpmalarını görmek oldu" diyen Şafak, kendisinden sonra gelenlere benzer şekilde küçük iplikler bıraktığını söylüyor.*" (Tempo, 1 Temmuz 2004).

Olay Örgüsü

Romanın bu bölümü, birbirinden kopuk on bir bölümden oluşur. 18 Mayıs Pazar günüdür. İlk bölümlerde ikinci kişili anlatım, "sen" ifadeleri kullanılır, daha sonraki bölümlerde ise olaylar, gözlemci anlatıcı tarafından aktarılmaya başlanır. Vak'a, Zehra'nın bütün cesaretini toplayıp çocukluğunun geçtiği Cihangir'deki Kallavi Apartmanı'na gitmesiyle başlar. Amacı, Fırat'ın karşısına düğümleri çözülmüş bir hikâye ile çıkmaktır. Annesinin ölümüyle ilgili tek

görgü tanığı, inmeli yaşlı kadın ve kedisi Sultan'dır. Yaşlı kadın, on üç yıl önce (Zehra'nın annesinin ölümünden iki yıl önce) kısmi felç geçirir, bedeninin yarısı donar ve yatağa mahkûm olur. Son iki sene içinde durumu ağırlaşır. Bazen kısa bir zaman öncesini hatırlamazken bazen de en eski hatıralar dilinden dökülür. Kedisi Sultan ve diğer kedilerle birlikte Kallavi Apartmanı'nın altıncı katında yaşar. Kendisine kapıcının âmâ olan kızları bakar. Zehra'ya kapıyı bu kızlardan biri açar. İçeride hâkim olan idrar ve gaz kokusu, Zehra'nın midesini bulandırmaya yeter çünkü son zamanlarda kokuya hassasiyeti artmıştır. Kadının başı geriye düşmüş, ağzı açık horlamaktadır. Zehra, mutfığa yönelerek yaşlı kadına çorba pişiren âmâ kızın yanına gider ve ona birtakım sorular sorar. Zehra, kızın verdiği bilgilerden ve yaptığı tariften Fatin Bey'in buraya daha önce iki kere geldiğini öğrenince öfkelenir. Hırkasını almak için odaya girdiğinde yaşlı kadın konuşmaya başlar. Annesinin ölümüyle ilgili olmasa da annesiyle ilgili övgü içeren sözler sarf eder. Sapsarı olan Zehra, kapıyı çarparak kaçarcasına merdivenlerden iner.

Zehra, babasının suçsuz olduğunu, annesini onun öldürmediğini düşünmektedir; fakat babasını suçsuz ilan etmek, annesinin kendisini bırakıp gitmesi, onu bile isteye terk etmesi demektir. Böyle olduğunu düşünmek onun canını çok acıtır. Öğleden sonra saat iki otuzda Fatin Bey'i ziyaret eder. Kapıyı Fatin Bey'in tek gecelik sevgilisi kızıl saçlı, güzel bir kadın açar. Odaya gecedan kalma, uykusuzluk ve şehvet sinmiştir. Bu koku Zehra'yı idrar ve gaz kokusundan daha çok rahatsız eder, midesi bulanır. Fatin Bey'in gelmesiyle şuh kadın ortadan kaybolur. Fatin Bey içkili ve yorgundur; gözlerinin önü mor halkalıdır. Zehra, ona hakkında neden araştırma yaptığını sorar. Fatin Bey, o eve gittiğini saklamayarak itiraf eder. Zehra, annesini öldüren adamın kim olduğunu sorduğunda Fatin Bey, onu dehşete düşüren bir cevap verir: "Ben değil baban biliyor olmalı..." Zehra, kendini banyoya zor atar, kusmaya başlar. Banyodan çıktıktan sonra Fatin Bey, yaşlı kadının evine gitme gerekçesi olarak Vedia Hanım'ı gösterir. Tesadüfen Zehra'nın kompozisyonunu okuyan Vedia Hanım ondan detaylı bir araştırma yapmasını istemiştir. Zehra, bir kez daha şaşırır.

Zehra, akşam saat altı buçukta Vedia Hanım'ın evine gider. Tam sekiz dakika sonra gelen Vedia Hanım'a sormak istediklerini bir türlü sormaz ve zaman kazanmak ister. Zehra, Vedia Hanım'dan etkilenerek büyüüne kapılır. Birden hayatta hiç âşık olmadığını farkına varır. Bu kadınla aralarında temassız bir erotik hava oluşur. Zehra, Vedia Hanım gibi bir kadının

erkeklerle sevgili olabileceğini ancak sadece yine bir kadına âşık olabileceğini düşünür. Zehra, onu usta bir anne olarak görür. Bunca zamandır ihtiyacı olan her şeyi tek bir kadında bulur. Hizmetçinin getirdiği börekten bir dilim alır ve çayını yudumlar. Ancak daha fazla dayanamayıp burada da kendini banyoya zor atar. Çıktığında Vedia Hanım'ın her şeyi anladığını düşünür. Çünkü Zehra hamiledir. Vedia Hanım: “Şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?” diye sorar.” Çatallaşmış çocuk sesiyle: “Artık lüzum kalmadı.” diyerek aşkın gelip kendisini bulduğunu söyler.

IV. Bölüm

Polisiye roman yazarı Celil Oker, kendine ait kısma 2003 yılının ağustos ayında başlar ve ekim ayında bitirir. Bölüm, kendi içinde dört alt bölümden oluşur ve diğerlerine nazaran daha uzun olup kırk beş sayfadır. Murathan Mungan'a ayrılan ilk bölümden itibaren kitabın polisiye roman olduğuna dair ipuçları burada da karşımıza çıkar. Annenin esrarengiz ölümü, sır perdesinin aralanamaması, Zehra'nın sevgilisi Rıdvan'ın polisiye roman yazarı olması bunlardan sadece birkaçıdır. Nitekim bu bölümde de Rıdvan'ın Zehra'nın annesinin ölümünü konu edindiği polisiye roman yazma sürecine ait olması akıllara “Bu romanın türü acaba polisiye mi?” sorusunu getirir. Fakat Celil Oker, bunu kabul etmez. Ona göre *Beşpeşe*, bünyesinde polisiye özellikler taşısa da bu durum polisiye roman olarak anılması için yeterli değildir. Polisiye romanların vazgeçilmez ögesi cinayet/cinayetlerdir. Bütün roman bu cinayet vak'ası üzerine kurgulanır, cinayetin detayları araştırılarak katil ortaya çıkarılmaya çalışılır.

Roman, bir ölüm vak'asıyla başlar fakat bu ölüm nedeninin cinayet olup olmadığı belli değildir. Cinayet olabileceği gibi intihar veya kaza da olabilir. Korku, heyecan ve gerilimin olmadığı romanda, başından sonuna kadar merak unsuru diri tutulur ve düğüm bir türlü çözülmez. Düğümü çözmek için bir dedektif ya da polis teşkilatından bulunmamaktadır. Ancak asıl mesleği gazetecilik olan Rıdvan, bu işi gönüllü olarak üstlenir, dedektifliğe soyunarak cinayeti çözmek için uğraşır. Delilleri toplar ve değerlendirir. Mantık yürüterek çözüme ulaşmaya çalışır. Romanın sonunda düğüm çözülür. Ne var ki ortada bir cinayet, katil ve maktul olmadığı için suçlular cezalandırılmaz. Hülasa roman, polisiye özellikler taşır ancak polisiye roman değildir.

Olay Örgüsü

Olay örgüsünün oldukça sığ olduğu roman, Rıdvan'ın iç sesi ve diyaloji üzerine kuruludur. Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan, dört bölümden oluşan bu kısmın bel kemiğini üçüncü bölüm oluşturur. Bu bölüme yönelik kayda değer tek olay, Zehra'nın ansızın ortadan kaybolmasıdır. Zehra'nın Fırat'ın teklifini kabul edeceğini söylemesi, Fırat'ın eve gelmesi üzerine ortadan kaybolması çelişki olduğu kadar düğüm unsurunu da içinde barındırır.

Bölüm, Rıdvan'ın evinde geçer. Rıdvan, Zehra'yı ve annesinin ölümünü konu edinen polisiye romanını tamamlamakla meşguldür. Lakin bir türlü konu ilerleyemez. Kurguyu bile tam anlamıyla oturtamamıştır. Sürekli uykusu gelmekte, bir türlü konsantre olamamaktadır. Zehra'ya “Zuhal” ismini verir ancak soyadında kararsızdır. Bunun için İstanbul 1. Bölge alfabetik telefon rehberine bile bakar. Sanki Zühal'in annesine bir ad, Zuhal'e de bir soyad verince kurgu kendiliğinden oluşur ve roman tamamlanır. Odanın içinde gidip gelir; kendine bir kahve yapar ve masaya oturur fakat nafiledir. Kendi iç sesiyle konuşurken kapı çalar. Gelen Zehra'dır; bitkin ve yorgun görünmektedir. Elinde bir demet çiçek vardır. İçeri geçen Zehra, pencerenin kenarına gider ve manzarayı izlemeye başlar. Sınavlar, Fırat ve daha başka sebeplerden ötürü az da olsa gergindir. Rıdvan'a Fırat'tan bahseder. Fırat'ın, annesinin nasıl öldüğünü bildiğini iddia eder. Rıdvan bir küfür savurur. Ayağa kalkmak ister ancak yapamaz ve dizlerinin üstüne çöker kalır.

Zehra, Fırat'ın yardımını kabul edip etmemekte kararsızdır. Zira ona tam olarak güvenmemektedir. Rıdvan, bir sigara yakar. Zehra, sigaranın dumanından rahatsız olur, banyoya koşar ve kusar. Rıdvan, Zehra'nın hamile olup olmadığı konusunda şüphelenir. Banyodan çıkan Zehra, çalışma masasının önündeki döner koltuğa oturur, Rıdvan ona su getirir. Daha sonra Fırat'ın teklifi hakkında konuşurlar. Zehra, Rıdvan'ın romanı bitirmesi, kurguyu tamamlaması için yardımcı olur. Rıdvan'a yardım ederken anne ve babasıyla ilgili bazen gerçek çoğu zaman da kurmaca olan bilgiler verir. Fakat kurgunun gidişatı Zehra'yı sinirlendirir. İşin içinden çıkamayacağını düşündüğünden olsa gerek Fırat'ın yardımını kabul edeceğini söyler. Zehra dışarı çıkmaya hazırlanırken kapı zili çalar. Gelen Fırat Pulokur'dur. Fırat, yukarı çıkar; Zehra, Rıdvan'ın tuvalete gitmesini fırsat bilerek ortadan kaybolur. İçeri giren Fırat ve Rıdvan çok meraklanır. Aslında Rıdvan ve Fırat birbirlerini daha önceden tanımaktadırlar. Aralarında vak'ayla ilgili yazışmalar olmuştur. Fırat, Rıdvan'a romanını öğrenmesi için yardımcı olacaktır.

Ancak Rıdvan bunu istemez çünkü anlaşma bozulmuştur. Bunun üzerine Fırat kapıya doğru gider, Rıdvan ise çalışma masasına oturarak bilgisayarını açar.

V. Bölüm

2003 yılının aralık ayında romana başlayan Pınar Kür, 2004 yılının ocak ayında romanın kendine ait bölümü bitirir. Pınar Kür için romanı tamamlamak hiç kolay olmamıştır. Kür, bu hususta şöyle der:

Projeye oyun olarak yaklaştığım gibi kendi metnimi de bir oyun teorisi üzerine kurdum. Zaten Murathan'ın metninden bir seksek oyunu çıkmıştı, o seksek oyunundan hareketle tiyatro oyunu, satranç oyunu, vs üzerine gittim. Kitabın ana karakteri olan kızın vahim durumunun biraz da deliliğe yatkın olduğunu düşünerek hareket ettim. Bir de daha önceki yazarların ihmal ettiği anne ve baba tipini öne çıkarmayı düşündüm ki o kızın geçmişi biraz temellensin. (Tempo Dergisi, 1 Temmuz 2004).

Kırk sekiz sayfadan oluşan bölüm, kendi içerisinde dokuz alt başlık taşır. Romanın bu kısmında anlatıcı, “özne anlatıcı/kahraman anlatıcı” olarak Zehra’dır. Zehra, anneannesinin ölümüyle ilgili detayları, tavan arasında bulduğu küçük kutudan çıkan gerçekleri, Rıdvan’ın yazdığı polisiye romanı silmesi, Fatın Bey ve babasıyla konuşması neticesinde öğrendiği gerçekleri, gördüklerini, duyduklarını, duygu ve düşüncelerini, iç konuşmalara da yer vererek bizzat kendisi anlatır.

Olay Örgüsü

Sıcak bir yaz mevsimidir. Zehra, sabahın erken saatlerinde telefonun çalmasıyla söylenerek uyanır. Arayan Semiha Hanım’ın emektar şoförü Mustafa Bey’dir. Şoför, Semiha Hanım’ın çok hasta olduğunu, bir an önce köşke gelmesini ister. Köşke vardığında anneanesi çoktan ölmüştür. Doktorun söylediğine göre gece uykusunda huzurlu bir şekilde ölmüştür. Doktor, gereken kâğıtları imzalayıp bir iki yere telefon ettikten sonra gider. Mustafa ve karısı cenaze işlemlerini halletmek için çıkarlar, Zehra, salonda tek başına kalır. Etrafı incelemeye başlayan Zehra, bu sırada kendi iç sesiyle konuşur. Vedia Hanım’la ilgili olarak ne kadar yanıldığını kendine itiraf eder. O zamanlar aklının başında olmadığını, sürekli başının döndüğünü, midesinin bulandığını zannedip hamile olduğunu düşünür. Rıdvan da dâhil bütün erkeklerden nefret eder. Bu yüzden Vedia Hanım’a karşı değişik duygulara kapılır. Köşkü

dolaşmaya devam eden Zehra, anneannesinin odasına çıkarak onun cenazesini görür. Fatma, son kez helalleşmesini ister fakat Zehra reddeder. Fatma'nın küskün bakışlarına aldırmadan odadan çıkarak tavan arasına çıkar. Tavan arasından sandık şeklinde küçük bir kutu bulur. Aşağı iner, kutuyu açar. Kutudan hiç beklemediği sadece müzelerde bulunan dazlak kafalı, fal taşı gibi açılmış ölü gözlerle bakan, dantel elbiseli bir taş bebek bulur. Bir sürü ıvır zıvırdan sonra kutudan Semiha Hanım'a yazılmış üç şantaj mektubu çıkar. Biraz daha karıştırınca Semiha Hanım'a büyük bir aşk ve tutkuyla yazılmış, ayrı ayrı katlanmış dört beş mavi mektup kâğıdı çıkar. Mektupların altında ise imza niteliğinde büyük "M" harfi yazılıdır. Anneanesi gibi sert, soğuk, katı yürekli birine karşı duyulan bu denli büyük bir aşkın karşısında şaşkınlığını gizleyemez. Aklında bin bir türlü soru, kafası karışmış vaziyette köşkten ayrılır. Fakat taşlar yerine oturmuştur. Annesi, evlatlık değil Semiha Hanım'ın öz kızıdır. Babası, mektupları yazan kişidir. Semiha Hanım, annesiz kalmış küçük bir kıza yalan söylemekten çekinmemiştir. Zehra'nın anneannesine duyduğu öfke daha da büyür.

Cenaze günü defin işlerinden sonra Zehra, köşkteki eşyaların müzayedede satılması için babasını ve Rıdvan'ı köşke gönderir. Kendisi de doğruca Rıdvan'ın evine giderek Rıdvan'ın bilgisayarını karıştırır. Bilgisayarda Rıdvan'ın yazdığı polisiye romanı bulur ve okur. Romanda annesiyle videocu arasındaki ilişkinin nasıl başladığını, annesiyle ilgili abartılı sevişme sahnelerini, kaldırımın üstünde bulunan cesedin mide bulandırıcı ayrıntılarla anlatması karşısında Rıdvan'a sinirlenir, ona beslediği eski duygulardan eser kalmaz. Bilgisayardaki her şeyi silerek onunla ilişkisini de tamamen bitirir. Bir süre sonra Yeşilköy'de bir mahalle kahvesine gider. Eskiden kıyı kahvesi olduğu anlaşılan ancak önünde yapılan dolgu yoldan dolayı denizden uzaklaşmış olan ve müşterileri genellikle mahalle yaşlıları olan bu kahvede yanına yaşlı bir adam gelir:

“İnsan gençken önünde çok zaman olduğunu düşünür ya da zaman konusunda hiç düşünmez. Öyle günlerde boş boş oturmakta bir sakınca görmez. Oysa sizin kaybedecek zamanınız yok. Görüyorum. Bir karar arifesindesiniz. Ne yaptığınızı bildiğinizi sanıyorsunuz ama yanılabilirsiniz. Çok dikkatli olun. Hiç beklemediğiniz şeyler gelebilir başınıza. Yaşamınızın başka anlarında. Dikkatsizsiniz siz. Pek çok şeyin farkında değilsiniz. Gitmeye korktuğunuz yere gidin. Orada tehlike yok. Ama sonrasında dikkatli olun, bir an bile dağılmasın dikkatiniz.” (s.220).

Bunun üzerine Zehra, akşam akşam Fatin Bey'in kapısını çalar. Zehra'yı karşısında gören Fatin Bey, şaşırır da belli etmez. Zehra, Fatin Bey'den Vedia Hanım, Fırat ve Rıdvan'la birlikte kendisine oynanan oyunu anlatmasını ister. Zehra'nın kararlı, öfkeli, yaralı hâline daha fazla kayıtsız kalamayan Fatin Bey; Fırat'ın dedesinin, Mehmet Emin Bey'in, ölümünden kısa bir zaman önce çok yakınlaştığını, Vedia Hanım'a bazı sırlar verdiğini söyler. Semiha Hanım'la büyük aşk yaşayan, mektupları yazan, pulları gönderen adam Mehmet Emin Bey'dir. Yani "Annemin babası olma ihtimali olan adam!" diye çığlık atar Zehra.

Eylülün son haftasıdır. Zehra, Fatin Bey'den ayrıldıktan sonra eve yürüyerek dönmeye karar verir. Saat henüz çok geç değildir. Mahalleye geldiğinde boş masalardan birine oturur. Kendi iç sesini dinler. Üniversitedeki amaçları, arkadaşları gelir aklına. Birden afakanların bastığını düşünür. Kendini daha fazla irdelemeden eve gitmek ister. Garson çocuğun çayı getirmesini beklemeden kalkar masadan. Eve vardığında babasını "Kim 500 Milyar İster?" programını izlerken bulur. Zehra, babasından televizyonu kapatmasını ister. Artık babasının gerçekleri anlatma zamanı gelmiştir. Babası, başını pencereden tarafa çevirerek gerçekleri anlatmaya başlar. Annesiyle nasıl tanıştıklarını, annesinin esas sevdiği erkeğin öldüğünü, hem acısını hafifletmek hem de annesinden kaçmak, köşkten uzaklaşmak için kendisiyle evlendiğini, aslında babasına hiç âşık olmadığını söyler. Olay günü eve geldiğinde annesinin balkonda olduğunu, sanki bir kuşu, kediye kurtarmaya çalışıyormuş gibi balkondan aşağıya doğru uzandığını, nasıl olduysa birden dengesini kaybedip düştüğünü anlatır. Onu kurtarmayı çok istemiştir. Ancak perdeye dolandığından geç kalmış, onu yakalayamamıştır. O zaman, polisin ve etraftakilerin kendisine inanmayacağını düşündüğü için korkmuş, herkesten, Zehra'dan bile saklamıştır. Duydukları karşısında Zehra, ne diyeceğini bilemez. "Her şey bu kadar basit olabilir mi?" diye sorar. "Her şey bu kadar basitse annem bir kediye uzanırken yanlışlıkla balkondan düştüyse, ben bunca yıldır neden bu kadar acı çektim, neden deliliğin sınırlarında dolaştım, durdum?" diye düşünür. Pencereden iyice sarkar, geceye bakar. İç sesi ona: "Gerçek diye bir şey yoktur. Bildiklerimiz sürekli değişiyor. Her bildiğimiz durmadan yeni bilinmezlerle sürüklüyor bizi. Oyunlara katılıyoruz, bilir bilmez. Ve en masum bir sek sek oyununun üstüne altıncı kattan bir anne düşüyor. KAMA." der (s.247).

Böylece "Anne, seksek tebeşirim nerede?" sorusuyla başlayan roman, seksek ifadesiyle "KAMA", sona erer.

2. “Beşpeşe” Romanında Tematik Kurgu

Beşpeşe romanı yazarların tasarrufuna göre farklı temalarda kaleme alınmıştır. Özellikle Romanın hemen her bölümünde yeni karakterler görülür. Romanda öne çıkan temalar şunlardır: Aşk, seksek oyununun gizemi, Türk kültürüne ve geleneksel değerlere yabancılaşma ve ihanet, yabancı markalara özentisi, “11” sayısının sırrı, rüya, cinsel taciz, cinayet, ölüm, cahiliyetin ağır faturası, eşcinsellik ve Türk sinemasına yönelik olumsuz bakış.

Aşk: Roman genel olarak aşk temi üzerine kuruludur. Zehra, yakışıklı bir erkek olan Fatih Bey’e tutkulu bir aşk besler ancak onunla cinsel bir birliktelik yaşayamaz. Zehra’nın cinsel ve psikolojik sorunu bu durumun sebeplerindedir. Çirkin bir erkek olan Rıdvan ile Zehra’nın sevgili olması sadece Zehra’nın annesinin ölümüyle alakalı olmayıp Zehra’nın psikolojik durumuyla da ilgilidir. Çünkü Fatih yakışıklı, Rıdvan çirkindir (Karakuş, 2020: 333).

Zehra’nın aşk hakkındaki düşünceleri daha on bir yaşındayken annesiyle olan bir sohbetten görülür. Yazar, seksek oyunu ile aşk arasında ilişki kurmaya çalışır:

“...Ya ben anne?” “Sen çok güzel bir kız olacaksın Zehra, eğer sabahdan akşama seksek oynama huyundan vazgeçersen.” “Güzel olduğumda ne olacak?” “Bütün erkekler peşinden koşacak.” “Yani hepsi bana âşık mı olacak?” “Kızım nereden öğreniyorsun bu sözleri?” “Aşk kötü bir şey mi anne? Ay anne, üfle, çabuk üfle, yanıyor.” “İşte böyle bir şey kızım.” “Bu kadar acıtıyor mu aşk? Anneciğim aşk bu kadar acıtıyorsa ben hiç âşık olmayacağım.” “İyi yaparsın kızım.” (s. 187-189).

Elif Şafak’ın kaleme aldığı bölümde tasavvufi manada aşk teması da görülür. “Onun şeyhi bundan dokuz yüz doksan yıl evvel yaşayıp, ölmeden evvel ölmüş.” (s. 359) Bu cümle ile Şafak, metinlerarası bağlamda “Türk tasavvuf şiirinde yaygın olarak kullanılan ve hadis olduğu söylenen ‘ölmeden evvel ölünüz’ sözüne” (Bilgin, 2007: 42). göndermede bulunur.

Seksek Oyununun Gizemi: Geleneksel bir çocuk oyunu olan “seksek”, temelde tek ayak üzerinde oynanan, sınırları belli olarak çizilen kutu gibi çizgiler arasına basarak oynanır. Belli rakam ve sayılarla 1’den 8’e kadar sıralanmış kutulara işaret konur. Oyuncu tek ayak üzerinde sekerek kutuların içinde ilerleyip tekrar geri döner. İşaret konulan kutu haricinde devam ederken çizgilere basılmaması, dikkat ve dengenin de korunması esastır.

Romanda vak'a, Zehra'nın annesine, seksek tebeşirlerini sormasıyla başlar, Zehra'nın "Seksek Tebeşiri" adını verdiği ödevi nedeniyle iyice dallanır budaklanır. Bölüm boyunca "seksek" oyununa dair göndermeler, bilgilendirmeler yapılır. Romanın yazara ayrılan kısmı aritmetik olarak sekiz bölümden oluşur, ilerleyen sayfalarda ritmik olarak bölümlerin sıralanışı sekizden geriye doğru gider ve bölüm biter. Bu durumu romanın anahtar kelimelerinden "seksek" oyunun kurallarıyla bağdaştırmak mümkündür. Bölümlerin sıralanışı, bazı bölümlerin ikişer ilerlemesi "seksek" oyunuyla birebir örtüşür. Zira "seksek"te birden sekize kadar numaralandırılmış kareler vardır. Ardışık bir şekilde önce sekiz numaralı kareye kadar gidilir sonrasında geriye dönüş yapılarak bir numaralı kareye gelinir ve oyun tamamlanır. Yazarın olay örgüsünü "seksek" oyunuyla ilişkilendirmesi zaten farklı bir tarzda kurgulanmış bir romanı daha da özgün kılmıştır.

"Seksekte tek ayaktan çift ayağa geçerken duyulan bir rahatlama çoğu kez yanıldır. Hiçbir adımda durum tam güvenli değildir. Seksek ayakla, çizgiyle taşla oynanan bir ayak oyunudur. Adıma, çizgiye, taşta, dönüşlere, rastlantılara güven. Kısaca hayatın güvenilmezliğine duyulan güven. Bu yüzden yalnızca bir çocuk oyunu değildir. Bir hayat oyunudur. Kız çocuklarını tek ayaküstünde hayata hazırlar, erkekler dünyasındaki hayata. Seksekte ayak kendi kaderini adımlar, oysa taşın kendi kaderi vardır. Onu taş yapan kaderi." (s.46).

Zehra, oyun oynarken dünyayı umursamaz, sadece oyunun kurallarına kilitlenir. Zira bu dikkat ve denge oyunudur. Hata kabul etmez. Sağ ayak ucuyla kaydırıldığı taşla birlikte içindeki sekseği adımlar: 1, 2, 3, 4-5, 6, 7-8.

Bu bölümde seksek oyununun çok önemli olduğu aşikârdır. Baş tarafta kaydedilen seksek devamlı bir şekilde görülmekte ve bölümün sonunda kişinin hüznü ruh hâlini ifade edecek şekilde okuyucunun karşısına çıkar. (Karakuş, 2020: 335). Annesinin ölümü ile küçük yaşta acıyı keşfeden Zehra, adeta duygu yitimine uğrar. "Romanda bu duygunun yitimi metaforik bir zeminde seksek oyunu üzerinden okura aksettirilir" (Ayan, 2019: 195).

Türk Kültürüne Yabancılaşma: Yurt dışında Avusturya'da öğrenim gören, orada yaşayan Fırat; Türk kültürüne iyice yabancılaşmış, içinde yaşadığı toplumun etkisiyle olsa gerek yerli ve milli olan her şeyi küçümsemeye, reddetmeye başlamış, adeta Türk düşmanı,

Avrupa sempatzanı kesilmiştir. Bağdat Caddesi'nde gittikleri bir kafede Zehra, “Kınık, Sarıkız” gibi yerli maden sularından birini tercih ederken Fırat'ın gülümsemesi, Zehra'nın aksine yabancı bir marka olan “Gerolsteiner” istemesi, dikkati çeken ilk örneklerden biridir. Fırat'ın; Semiha Hanım'ın köşkünde Zehra, annesi Nuran Hanım ve Semiha Hanım'la olan konuşmalarında Türklüğü, Türk milletini, kendi kültürünü ve toplumunu küçümseyen cümleleri dikkat çekicidir:

“Zehra: ‘Madem bu ülkeden böylesine nefret ediyorsun neden sevgili Avusturya’ndan kalkıp buraya geliyorsun o zaman?’ diye soruyor.

Fırat: ‘Türklüğümden kurtulamadığım için herhalde. Biraz annem için, biraz da Vaniköy’deki yalı için. Dedemin pulları için. Aptallıkları görüp ibret almak için. Gazeteleri okuyup bunca salak bunca palavrayı nasıl beceriyor demek için. Bir toplumun düşüncede ve davranışta her gün daha geriye giderek kendini nasıl yok ettiğini görebilmek için.’ (s.70).

Türkleri küçümseyen Fırat, Almanlardan ise övgüyle blmedenahsediyor.

“Almanca seni daha iyi bir oyuncu yapacak. O dili seçerken aklında tiyatro falan yoktu değil mi?... Bu işi en iyi becerenlerin dili Almanca. Fatih Bey Berlin’de sekiz yıl laf olsun diye mi oturdu sanıyorsun?” (s.75).

Türk Kültürüne ve Geleneksel Değerlere Başkaldırı: Roman boyunca Türklüğe ve Türk kültürüne karşı yapılan saldırılar, milli değerleri yok sayma şaşırılacak boyuttadır. Semiha Hanım'ın, otuz altı yıldır özel şoförü olan Mustafa'dan “Mustafa Bey” değil de “Mustafa Efendi” diye hitap etmesi ona hem bir atın seyisiymiş havası vermekte hem de geleneksel kültürümüzde “eğitim-öğretim görmüş kişi için özel addan sonra kullanılan bir san” iken ilk anlamından farklı olarak “özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir san” hâline gelmiştir.

Ayrıca Semiha Hanım'ın elini öpmek için yanına gelen Fırat'ın öpmeye uzandığı elini kolluktan çekip dizine koyması ve biraz gergin bir çıkışla aşağıdaki sözleri sarf etmesi geleneksel özün reddini gösterir:

“Öpme evladım, elimin öpülmesinden hoşlanmıyorum. Bu sözlerim sana da Zehra. Artık vazgeç elimi öpmekten. Babana da söyle, yaşlıların elinin illa da öpülmesi gerekmez.” (s.76).

İşin ilginç tarafı Semiha Hanım gibi Avrupaî bir kadının elini öptürmek istememesinden ziyade Fırat gibi tam bir Türk düşmanın, Türklere özgü bir görgü kuralı olan “el öpme” ritüelini gerçekleştirmek istemesidir.

Romanda bir başka geleneksel başkaldırı unsuru ise Türk aile yapısına aykırı bir tutum olan, aile büyüklerinin yanında sigara ve alkol içmektir. Romanda Semiha Hanım’ın yaprak sigarası içmek istemesi üzerine Zehra’nın ve Nuran Hanım’ın da içmek istemesi, Semiha Hanım’ın buna izin vermesi, bununla da kalmayıp hizmetçisinden çay yerine içki getirmesini söylemesi, bu tezi doğrular.

Yabancı Markaların Reklamı: Romanın bu kısmında haddinden fazla yabancı markaların kullanılması, bunlarla ilgili özellikle de otomobillere dair aşırı derecede gereksiz detaylara girilmesi, romanı boğmuş, sürükleyiciliğini yitirmesine neden olmuştur. Bu durumun başlıca müsebbibi de elbette Fırat’tır. O, bu bölümün ana kahramanlarından birisidir ve Türklere nefret beslemektedir. Öyleyken yerli olanı reddetmesi, yabancı olanı yüceltmesi, övmesi bir nevi reklamını yapması gayet doğaldır. Bu bölümde yer alan bazı yabancı markalar şunlardır:

Gerolsteiner - Maden suyu

Sigarillo - İspanyol sigara yaprağı

Chefs, Catwalk, Divan Marina, Soho, Joy - Yabancı isimli yemek mekânları

Lions Kulüp- Bir kuruluş

Wolkswagen Golf GTI - Otomobil

BMW 540İA - Otomobil

Alfa Romeo 157 GTA - Otomobil

Peugeot 206 GTI - Otomobil

Blaupunkt’un CD çaları: Hellen Merril, Reggie Childs’in şarkılarının dinlenmesi

Doc Martens, Mary Jane - Ayakkabı markası ve modeli

Sicard-Charlus, Bordeaux - Şarap adı ve cinsi.

“11” Sayısının Sırrı: Romanda on bir sayısına ilişkin oldukça çarpıcı detaylar dikkat çekicidir:

Zehra'nın annesini 11 yaşında kaybetmesi,

Fırat'ın yaşı 32, Zehra'nınki ise 21'dir. Aradaki yaş farkının 11 olması,

Zehra'nın anneannesinin 11 yıl öğretmenlik yapması,

Köşkün kapı numarasının 11 olması,

Fırat'ın Viyana'da oturduğu Mahlerstrasse 11 numara olması.

Tematik Analizler

Rüya: Rüyanın insan davranışlarını yönlendirdiği, şekil verdiği bilinen bir gerçektir. Öyle ki Türk edebiyatında bazı yazarlar, dış dünyanın acımasız gerçeklerinden kaçmak, ebediyete ulaşmak için rüyalarına sığınmışlardır. Nitekim romanın bu bölümde de Zehra'yı harekete geçiren bir gece evvel gördüğü rüyadır.

“Gece ile sabahın arasına beş an girdi; beş kopuk fakat kesintisiz rüya. İlkinde hıncahınç uzayan bir plajdaydınız. Kalabalığa rağmen etrafınız bomboştu nedense. Kumların üzerinde sen, annen, baban ve bir de avuçlarının arasında bir türlü açamadığın ışıltılı bir istiridyeye. İkinci rüyada kumların üzerinde sen, baban ve bir de istiridyeye. Üçüncü rüyada kumların üzerinde sen ve bir de istiridyeye. Dördüncü rüyada kumların üzerinde ne sen ne baban ne annen ne de kimsecikler. Beşinci rüyada... Beşinci rüyada göz alabildiğine uzanan bir sahil, bomboş, sapsarı ama sen içten içe biliyorsun ki aslında herkes ve her şey yerli yerinde, kumlar kaplamış üzerlerini, nefesin yetse, yaş günü mumları üfler gibi üflesen kumları, önce kendi üzerindikilerden başlayarak üfleyebilse, birden bire açılacak bu sarı örtü, uyanacak ölümler, herkes gene ilk rüyadaki yerini almış olacak.” (s.101).

İşte bu yüzden olsa gerek Zehra da uyanır uyanmaz telaşla yollara düşer. Annesinin ölümüyle ilgili sır perdesini aralamak için çocukluğunun geçtiği Cihangir'e giderek görgü tanıklarıyla görüşmeyi dener.

Toplumun Kanayan Yarası: Cinsel Taciz: Son zamanlarda toplumda görülen taciz oranı ne yazık ki büyük oranda artmaktadır. Yeni bir taciz, tecavüz, saldırı ve bunlara bağlı olarak işlenen cinayet haberleri gün geçtikçe artmaktadır. Taciz/tecavüzde bulunan sapık

zihniyetli mahlûklara verilen cezalar yeterli derecede ağır olmadığından olsa gerek bu vak'alar giderek fazlalaşmaktadır. Konuya bir başka açıdan bakıldığında tacize/tecavüze uğradığı hâlde sesi çıkmayan, korkan, kaderine razı olan zavallı, kimsesiz çocuklar, gencecik kızlar karşımıza çıkmaktadır. İşte Elif Şafak kendine ayrılan bölümde böylesine hassas ve ne yazık ki çözüm bulunamayan bir soruna parmak basmaya çalışmaktadır. Üstelik bu kez kurban, ama kör bir kızcağızdır. Kaderin kendine yazdığı rolü oynamamaya kararlı, hayatın içinde nesne değil de özne olmak için didinen, kendini geliştirmek için her şeye rağmen sınırları aşmaya çalışan “üçüncü kız” ne yazık ki vazgeçmek zorunda kalmıştır. Nedeni şu şekildedir:

“... Otobüste sıkıştırıldığında, itip kalkmalar arasında, bir akşamüzeri, sarhoş sesleri, rakı kokusu yüzüne yüzüne vuran, bir şamar gibi yüzünde iz bırakan, ‘sahiden görmüyor la!’, parmakları göğsüne sıkı sıkıya yapıştırdığı mandolin kitabının plastik kabına tutunurken uzaktan daha yaşlıca bir ses ‘günahtır beyler yapmayın!’, yüreğinin çırpıntısı, kaç kişi var bu otobüste, kaç iyi kaç kötü bu insanların, iyiler kötülerini durdurur mu acaba, eğer durdurmazsa onlara ‘iyi’ denilebilir mi, iyilere güvenilebilir mi, nereden geleceği belli olmayan saldırı, gelmeyen saldırı, onun yerine gelen gülüşmeler, gene gülüşmeler, etraftan ‘cık cık’ sesleri, dirseğinden çeken biri, ‘gel bacım otur şöyle!’, pencere kenarı, memelerini saklayabilmek için etini ezecek kadar göğsüne sıkı sıkı bastırıldığı mandolin kitabı, memelerinde bir sızi.” (s.110).

Bu yüzden üçüncü kız, pes diyerek her şeyi bırakır ve insanlara güvenmeyen biri olarak içine kapanır. Çünkü dışarıdaki insanın saldırgan ve acımasız olduğunu düşünür.

Cahiliyetin Faturası: Günümüzde birçok alanda olduğu gibi tıp alanında da bilimsel ilerleme, teknolojik gelişmeler görülmektedir. Birçok hastalık erken teşhis yoluyla tedavi edilerek ölüm vak'aları en aza indirgenebilmektedir. Hatta bilimdeki bu olumlu ilerlemeler sayesinde anne karnındaki bir bebeğin zihinsel ve bedensel yönden sağlıklı olup olmayacağı teşhis edilebilmektedir. Böylece uzman hekimler, annenin ve bebeğin sağlığı, geleceği için gerekli uyarıları yapabilmektedirler. Fakat Türkiye’de birçok insan, uyarıları duymamakta veya önemsememektedir. Neticede annenin veya bebeğin ölümü ya da bebeklerin engelli doğumu söz konusu olmaktadır. Tıpkı Kallavi Apartmanı’nın kapıcısı ve karısının cahillikleri nedeniyle yaşadıkları gibi. Yazarın bu konudaki tespiti ve romanla bağdaştırması önemli bir sosyal mesaj niteliğindedir:

“Kapıcının beş kızı var. Beşi de âmâ. İlk çocukları doğduğunda ikincisini yapmamalarını öğütledi doktor. ‘Tıp mani olamaz aynı şeyin tekrarlanmasına,’ dedi. Baktı ki sözü geçmiyor tehditkâr bir tonla ekledi: ‘Bir sonraki çocuk da ama doğarsa vebali sizin boynunuza.’ Ne kapıcı ne de karısı kulak asmadı doktorun uyarısına. Niye dinlesinler ki ne kapıcı ne de karısı ama. Allah’a şükür sapsağlam ikisi de. Oldu bir kere, bir daha olmayacak bu sakatlık. İkinci çocuk gene kız oldu gene âmâ. Bir hatayı tekrarlayarak düzeltebileceğini ummak, evli çiftlere özgü bir muammadır, onlar da muammalarında sebatkâr çıktılar. Üçüncü çocuk gene kız, gene âmâ. Doğayla yarış. İnadına. Dördüncü muhakkak oğlan olacak, dördüncü muhakkak sağlam olacak. Kızlar boy boy dizilmişler anne babalarının deney tüpleri gibi bir nizam, kırılğan, yan yana. Beşinci bebek gene kız, gene âmâ.” (s.109).

Bir bakıma bireylerin cehaleti kaderi olur çünkü güzelliklerin yerini çirkinlikler ve kötülükler alır. Bu durum romanda toplumda acı çeken âmâ kız imgesiyle verilir.

Eşcinsellik: Genetik bir temelden kaynaklanabilen eşcinsellik bazı insanlarda doğuştan hemcins duyulan ilgi şeklinde açığa çıkar. Bazen de sadece farklı bir deneyim olması için denenen bu fantezi, sürekli yapılan bir alışkanlığa dönüşerek cinsi tercihlerin değişmesi şeklinde temayyüz edebilir. Bu tarz cinsel eğilimler hem İslâmiyet’e hem de Türk toplum yapısına terstir. Eşcinsellik, diye tabir edilen bu durum geçmişte Lût Kavmi gibi birçok topluluğun helak olmasına, yok olup gitmesine neden olmuştur. Bu yüzden hem evlilik dışı ilişkilerin hem de eşcinsellik gibi yanlış eğilimlerin önünün kapatılması, “herkesin kendi tercihi” şeklinde modern ve geniş zihniyetin yıkılması gerekir. Bu bağlamda Elif Şafak’ın önce Zehra’yı evlilik dışı bir yolla hamile bırakması üstene üstlük bir de Vedia Hanım’a âşık hale getirerek onu eşcinselliğe yönlendirmesi, hatanın hatayla kapatılmasından başka bir şey değildir.

Yeni Bir Türk Karşıtı: Faruk Ulay’a ayrılan bölümde Fırat; Türklerden, Türklükten, Türk’e ait olan her şeyden nefret eden birisidir. Celil Oker’in Rıdvan karakterinde de benzer bir tutum görülür:

“Rıdvan: ‘Tam bir Türk filmi buluşması. Tesadüfe bak.’ Türk filmi buluşması yalnızca Türk filmlerinde olur, dedi kendi kendine. ‘Türk olan her şeyden nefret ediyor.’ dedi Zehra dudağını bükerek. ‘Hiç olmazsa oradan bir puan kazandı.’ dedi Rıdvan.” (s.156).

Gerek Faruk Ulay'ın gerekse Celil Oker'in biyografilerinde böyle bir düşmanlığın izine bile rastlanmaz. Nedendir bilinmez özellikle Faruk Ulay, Fırat karakterini insanı rahatsız edecek boyutlara vardırıran bir Türk düşmanı olarak çizer.

Türk Sinemasına Yönelik Olumsuz Bakış: Romanda bariz bir Türk düşmanlığı yaygındır. Türklere, Türk yapımına olan küçümseyici bakışların yöneldiği alanlardan biri de Türk sinemasıdır, hemen her fırsatta aşağılanır, hor görülür. Fatin Bey'in Zehra'ya yazdığı "Seksek Tebeşiri" kompozisyonu için geliştirilerek melodramdan öteye taşınabilir, tragedyaya olabilir fakat dikkat edilmezse bir Türk filmi de olabilir, cümlelerini kullanır. Aynı şekilde Zehra'nın babasının gençliğinde yanında çalıştığı Videocu Süleyman'ın Türk filmleri kiralamaması, yabancı filmlere öncelik vermesi Türk sinemasına verilen önem(sizlik)in kanıtıdır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Beşpeşe adlı roman, farklı bir teknikle yazılmış, alışık olunmayan türden bir eserdir. Roman, beş farklı yazarın, kendi sanat ve dünya görüşüne göre yazdığı, her bir bölüm genel olarak aşk temi üzerine kurulu olan beş ayrı bölümden oluşur. Romanın ilk bölümünü Murathan Mungan kaleme alır. Daha sonra Faruk Ulay, Elif Şafak ve Celil Oker ile devam eder. Eseri bitirme görevi de Pınar Kür'e verilir. Romanda öne çıkan temalar şunlardır: Aşk, seksek oyununun gizemi, Türk kültürüne ve geleneksel değerlere yabancılaşma ve ihanet, yabancı markalara özentisi, 11 sayısının sırrı, rüya, cinsel taciz, cinayet, ölüm, cahiliyetin ağır faturası, eşcinsellik, Türk sinemasına yönelik olumsuz bakış. Roman ağırlıklı olarak aşk teması üzerine kurulur. Zehra'nın, Fatin Bey'e olan aşkı, Rıdvan ile ilişkisi ve Fırat'ın ona ilgisi farklı bağlamlarda verilir. Zehra'nın aşka bakışında küçüklüğünde annesiyle olan muhabbetlerinin etkisi vardır. Çünkü Zehra, annesiyle olan konuşmalarında aşkın acı verici yönü ön plandadır. Elif Şafak'ın yazdığı bölümde ise tasavvufî mânâda aşk teması ile de karşılaşırız. Eserde seksek oyunu gizemli bir bağlamda verilmiştir. Bölümlerin sıralanışı, bazı bölümlerin ikişer ilerlemesi "seksek" oyununa benzer. Roman karakterlerinden Fırat'ın şahsında milli değerlerin reddedilmesi ve Türk kültürüne yabancılaşma hususu görülür. Yabancı hayranlığı, yabancı markaların ön plana çıkarılmasıyla daha da belirginleşir. Eserde cinsel taciz ve eşcinsellik de önemli yer tutar. Zehra'nın evlilik dışı bir şekilde hamile kalması, ayrıca Vedia Hanım'a âşık olması, yazarların romanla bağdaştırdıkları bir durumdur.

KAYNAKÇA

- Ahmet Mithat, Fatma Aliye (2015), Hayal ve hakikat. (Günümüz Türkçesi ve çevrimyazı: Fatih Altuğ). İstanbul [1892] 2015, s. 79.
- Arslan, S. (2004). Murathan Mungan, Faruk Ulay, Elif Şafak, Celil Oker, Pınar Kür, Bülent Erkmen: “Beşi bir romanda!” *Milliyet Sanat*. <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/2906>. Erişim Tarihi: 19.11.2019.
- Ayan, E. (2019). Çok yazarlı bir roman: Beşpeşe üzerine bir inceleme, *Atlas International Congress On Social Sciences 4. Atlas International Journal On Social Sciences*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/bestepe.pdf> Erişim Tarihi: 14.06.2020.
- Bilgin, A. A. (2007). Osmanlı şiirinde “ölmeden önce ölme” temi. *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Sayı: 142, yıl 36/2, 42-53.
- Çetin, N. (2006), *Roman çözümleme yöntemi*. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları.
- Erkmen, B. (2004), Romanın adı: Beşpeşe. *Tempo Dergisi*, 1 Temmuz, 2004.
- Esen, N. (2014), *Hikâye anlatan adam: Ahmet Mithat*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakoç, İ. (2015), Hakikat’i romanla hayal etmek: hayal ve hakikat’te karşılıksız aşkın histerik eleştirisi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl 13, Güz 2015, Sayı 19, ss. 161-172.
- Karakuş, Ahmet (2020), Beşpeşelik / Peş Peşelik (Beşpeşe Romanı Üzerine Bir İnceleme), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute*. 67, (Ocak-2020), 329-352.
- Kasapoğlu, S. Beşpeşe roman incelemesi “hayatı tiyatrolaştırmak”. https://www.academia.edu/32893705/Be%C5%9Fpe%C5%9Fe_Roman_%C4%B0ncelemesi Erişim Tarihi: 20.10.2019.
- Kuyaş, H. Burak (2012). Nesne Kitap // Sıra, "Kitap Nesnesi"nde, 08.02.2012.
- Mungan, M., Ulay, F., Şafak, E., Oker, C., Kür, P. (2014), *Beşpeşe*. (Kitap Konsepti ve Tasarımı: Bülent Erkmen), İstanbul: Metis Yayınları.

World Journal of Human Sciences, 2021 - 2

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 2

ISSN: 2717-6665 / 2021-2

Romanın adı: Beşpeşe. *Tempo Dergisi*, 1 Temmuz 2004. <https://www.metiskitap.com/catalog/text/61152> Erişim Tarihi: 13.12.2019.

“Beşibiryerde, Beşpeşe...” (2004, Temmuz), *Aksiyon Dergisi*, (500) <https://www.metiskitap.com/catalog/text/61150>. Erişim Tarihi: 21.09.2019.

Stevick, Philip (2017). *Roman teorisi*. çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

Tekin, Mehmet (2001). *Roman sanatı - 1*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tunca, E. (2004, Temmuz), Murathan Mungan, Faruk Ulay, Elif Şafak, Celil Oker, Pınar Kür: “Beşpeşe ciddi bir oyun yazdılar”. *Zaman*, <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/2912>. Erişim Tarihi: 17.09.2019.

<https://www.metiskitap.com/catalog/text/61152> Erişim Tarihi: 15.11.2019.

